

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Poetica 8 (2020)

ISSN 2353-4583

e-ISSN 2449-7401

DOI 10.24917/23534583.8.23

Magdalena Stoch

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID 0000-0002-4973-1600

Sprawozdanie z konferencji *Współczesne strategie, narzędzia i metody badania mediów i literatury*, Kraków 3–4 grudnia 2019

W dniach 3–4 grudnia 2019 roku w siedzibie Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa *Współczesne strategie, narzędzia i metody badania mediów i literatury*, dedykowana pamięci profesora Zbigniewa Bauera.

Piąta rocznica śmierci i sześćdziesiąta siódma rocznica urodzin wybitnego znawcy dziennikarstwa i nowych mediów była okazją do dyskusji na temat najnowszych trendów w badaniu literatury, gatunków i przekazów transmedialnych.

Konferencję otworzyły wystąpienia bliskich przyjaciół profesora Zbigniewa Bauera: prof. dr hab. Agnieszki Ogonowskiej i prof. dr. hab. Bogusława Skowronka, którzy wspominali dorobek naukowy, publicystyczny oraz działalność dydaktyczną i organizacyjną zmarłego. Następnie dyskusja toczyła się wokół czterech głównych wątków tematycznych.

Badania literaturoznawcze

Pierwszą grupę wystąpień stanowiły badania z obszaru literaturoznawstwa. Prof. dr hab. Bolesław Faron (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) poddał wnikliwej analizie *Zapiski* Józefa Barana, czyli czwarty tom dzienników poety. To przykład współczesnej sylwy, czyli takiej formy narracji, która łączy w intertekstualnym dialogu z kulturą różne gatunki (esej, szkic, wiersz, komentarz do filmu itd.) i perspektywy. Tytułowy „stan miłosny przerywany” okazuje się metaforą procesu twórczego, w którym pisanie poezji służy chwilowemu oderwaniu od codzienności. W dzienniku Barana znajdziemy refleksje o miejscu poety w społeczeństwie, o roli języka (szczególnie poetyckiego), wartości literatury (szczególnie twórczości Brunona Schulza, Bolesława Leśmiana, Mirona Białoszewskiego), a nawet krytyczne komentarze do współczesnej polityki. Odniesienia do życia osobistego wpisane są w konwencję świadectwa i wyznania, monologu, który pozwolił poecie przetrwać czas choroby i powrócić do tworzenia. To obraz „wstrząsający, wzruszający, przywracający wiarę w człowieka” – przekonywał profesor Faron.

Wystąpienie dr. hab. Jacka Rozmusa, prof. UP (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), poświęcone było relacjom żołnierzy z frontów pierwszej wojny światowej. Kluczowe kategorie badawcze w tym obszarze to tekstualność

i performatywność autobiograficznych wspomnień. Zwrócono uwagę na proces fabularyzowania żołnierskiego życia, ale też nadawania mu sensu i „urzeczywistniania siebie” poprzez pisanie. Dzienniki, pamiętniki, autobiografie, formy reportażowe – ukazywały rzeczywisty, brutalny dramat wojenny, wypełniony przemocą i wart przypomnienia w tych niepewnych czasach.

Dr Magdalena Stoch (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) przedstawiła badania empiryczne nad krakowskimi grupami czytelniczymi. Omówiono dwa spotkania poprowadzone przez Marcina Wilka w ramach Dyskusyjnych Klubów Czytelniczych. Dyskutowano o *Weselu* Stanisława Wyspiańskiego i *Na ustach grzechu* Magdaleny Samozwaniec. Badaczka stwierdziła, że proces recepcji literatury w grupie czytelniczej jest wypadkową: sposobu moderacji dyskusji, stosunku czytelników do zinstytucjonalizowanych konwencji szkolnego czytania, doświadczeń czytelniczych i biograficznych dyskutantów, a nawet miejsca, w którym czyta się i analizuje tekst.

Strategiom badania e-literatury było poświęcone wystąpienie dr Bogusławy Bodzioch-Bryły (Akademia Ignatianum w Krakowie). Kategorie: tożsamości hybrydycznej, przepływu (głębi, immersyjności), architek(s)ture i lęku posłużyły badaczce do analizy współczesnych wierszy, tworzonych i upowszechnianych z wykorzystaniem nowych technologii. Jako przykłady przywołano wiersze między innymi Katarzyny Giełżyńskiej i Piotra Pudziana Płucienniczaka.

Do podobnego obszaru tematycznego odnosiło się wystąpienie dr. Arkadiusza Sylwestra Mastalskiego (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), który pokazał, w jaki sposób wiersz tworzony w sieci może być ważnym medium społecznym.

Badania medioznawcze

Kolejną grupę referatów stanowiły wystąpienia z obszaru medioznawstwa. Prof. dr hab. Janina Hajduk-Nijakowska (Uniwersytet Opolski) przedstawiła najważniejsze problemy współczesnej genologii medialnej. Referat nawiązywał do kategorii i tematów badawczych mocno obecnych w pracach prof. Bauera, takich jak pakt faktograficzny, wpływ nowych mediów na tradycyjne dziennikarstwo czy płynność współczesnych gatunków medialnych. Badania genologiczne mogą zatem pełnić funkcję klucza do zrozumienia kultury współczesnej, na równi z analizami przemiany rytuałów konwersacyjnych, dyskusjami o etyce dziennikarskiej czy o nowym typie dziennikarstwa wspólnotowego.

Wystąpienie dr Magdaleny Ślawnickiej (Uniwersytet Śląski w Katowicach) również koncentrowało się na rozważaniach genologicznych. Przywołanie obszernych kontekstów teoretycznych służyło uzasadnieniu tezy płynności gatunkowej współczesnych przekazów medialnych.

Dr hab. Patrycja Włodek (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) przedstawiła możliwości zastosowania studiów pamięciowych w badaniach filmoznawczych. Ciekawe wydało się rozróżnienie na pamięć pokrzepiającą (retroafirmacyjną) i krytyczną (retrokrytyczną) oraz ich społeczne funkcje. Jako przykład zastosowania koncepcji poddano analizie wybrane przykłady filmów z kina amerykańskiego, jego schematy narracyjne, gatunkowe oraz tak zwane orientacyjne

punkty pamięci (charakterystyczne postaci / figury / ikony, elementy krajobrazu, scenografii, przestrzeni itp.), wskazujące na rodzaj zastosowanej polityki pamięci.

Celem wystąpienia dr Anny Barańskiej-Szmitko (Uniwersytet Łódzki) była analiza wizerunku historyka-youtubera, przeprowadzona na podstawie badań sposobów komunikacji prezenterów kanałów Historia Bez Cenzury oraz Irytujący Historyk. Wizerunek historyka-youtubera okazuje się sprowadzać do takich kategorii jak: ekspresyjność, komunikatywność, wiedza, cechy charakteru itp., choć – co zaważa badaczka – zagadnienie wymaga dalszych badań.

Dr hab. Krzysztof Kaszewski (Uniwersytet Warszawski) wykorzystał kategorię „profilowania pojęć” (przejętą od Jerzego Bartmińskiego), aby porównać obraz polskiego rządu w *Wiadomościach* TVP 1 i *Faktach* TVN-u. Badania przeprowadzono w okresie wrzesień–listopad 2019 roku (12 wydań). Z porównania wynikało między innymi, że dziennikarstwo *Faktów* wydaje się bardziej nastawione na mówienie o konkretnych ludziach, natomiast *Wiadomości* częściej przedstawiają rząd jako całość. Pozostałe wnioski z badań z pewnością można będzie odnaleźć w drukowanej wersji referatu.

Dr Anita Filipczak-Białkowska (Uniwersytet Łódzki) postawiła pytanie: jak treści niewyrażone wprost (insynuacje) wpływają na interpretację przekazu i ciekawość odbiorczą adresatów? Rozważania nad problemem medialnej manipulacji, jej mechanizmów i funkcji, połączono z rekomendacją metodologiczną: łączenia analizy formalnej z analizą sensu.

Z kolei mgr Małgorzata Brzezińska (Uniwersytet Gdański) przedstawiła historię pierwszej na świecie próby prywatyzacji publicznej telewizji – pierwszego kanału telewizyjnego TF1 we Francji. Analizie przyświecało pytanie: czy prywatyzacja mediów sprzyja ich obiektywizacji?

Mgr Piotr Ufnal (Akademia Ignatianum) analizował rynek mediów w Polsce na tle tendencji europejskich i pozaeuropejskich. Hasło „repolonizacji” okazuje się służyć koalicji rządzącej do podtrzymywania narracji kierowanej do własnego elektoratu.

Mgr Kacper Krzeczewski (Uniwersytet Łódzki) w wystąpieniu *Retoryczno-erystyczna analiza tekstu jako metoda badań mediów* pokazał, w jaki sposób klasyczne figury retoryczne i erystyczne mogą posłużyć do analizy tekstowych przekazów medialnych, a dr Edyta Żyrek-Horodyska (Uniwersytet Jagielloński) przedstawiła referat *W tym szaleństwie jest metoda? Wokół komparatystyki mediów*, w którym zastosowała klasyczne narzędzia komparatystyki do analiz medioznawczych.

Ciekawe połączenie kulturoznawstwa i medioznawstwa można było dostrzec w wystąpieniu mgr Agnieszki Wójcik (Uniwersytet Jagielloński) na temat medialnych reprezentacji klasycznego tańca indyjskiego.

Mgr Karina Veltzé (Uniwersytet Jagielloński) opowiedziała o memach internetowych jako opowieściach, które można analizować, wykorzystując narzędzia semiotyki i opracowany na ich podstawie klucz kategoryzacyjny.

Badania nad komunikacją

Swoją autorską koncepcją MediaPolis podzieliła się dr Agnieszka Walecka-Rynduch (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), opowiadając o ewolucji

paradygmatu komunikowania politycznego. MediaPolis to określenie sfery publicznej, w której media decydują, co odbiorca powinien wiedzieć o rzeczywistości. Rzeczywistość MediaPolis napędzana jest przez procesy mediatyzacji, tabloidyzacji i rozwoju infotainmentu. Sprzyja to rozprzestrzenianiu się nowej formy komunikowania, a mianowicie komunikowania performatywnego, gdzie zaciera się granica między mediami politycznymi i niepolitycznymi (np. portalami plotkarskimi). Komunikowanie performatywne postrzegane jest jako akt transgresji i przełamywania tabu. Dla treści politycznych rodzaj medium jest bez znaczenia.

Dr hab. Jan Pleszczyński, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), oparł swoje wystąpienie na kategorii racjomorfizmu i sprawczości we współczesnej komunikacji, a dr Aleksandra Powierska (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) zwróciła uwagę na warunki brzegowe, do których musi odnieść się każdy badacz / każda badaczka nowych mediów. Chodzi oczywiście o znajomość zasad działania badanego serwisu, jego specyfiki (cybermowa, dialekt, kody komunikacji itd.) oraz znajomość najnowszych trendów komunikacyjnych.

Opowieści transmedialne

Niezwykle ciekawą grupę wystąpień stanowiły opowieści transmedialne, czyli narracje przekraczające granice jednego medium.

Dr hab. Marek Pieniążek, prof. UP (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), wygłosił referat *Postmedia w mediach: przypadek teatru*, gdzie pokazał, w jaki sposób teatr tradycyjny ewoluje pod wpływem współczesnej kultury postmedialnej. Emancypowanie widza w teatrze i emancypacja teatru z narzuconych tradycją konwencji mają służyć transformacji wspólnot społecznych. Jako przykład omówiono spektakle Wiktora Rubina.

O teatrze życia społecznego wspominał dr hab. Henryk Czubała w wystąpieniu na temat figury Tragelaphosa (kozłojelenia, kozła ofiarnego), która posłużyła do analizy prawdy i fikcji współczesnych narracji historycznych, metafor politycznych i widowiskowych manifestacji narodowej tożsamości. Pamięć potraktowano jako medium tożsamości narodowej.

Dr Elżbieta Szawerdo (Uniwersytet Warszawski) przyglądała się recepcji *Chłopców z Placu Broni*, jednej z najpopularniejszych lektur z obszaru literatury światowej w Węgrzech. Powieść stała się podstawą dla licznych transmedialnych opowieści, począwszy od przekładów, poprzez adaptacje filmowe i teatralne, nazwy grup muzycznych, musicale, aż po pomniki wystawiane bohaterom tekstu.

Dr hab. Anna Ślósarz, prof. UP (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), poddała analizie kategorię „metawebu” w powieści *Krąg* Dave’a Eggersa. Dystopia została odczytana jako forma storytellingu i ontologicznego opowiadania, a nowy wymiar interpretacji nadało odniesienie do neurosieciorowej teorii narracji Tomasza Woźniaka. Prof. Ślósarz opowiadała o problemie globalnej inwigilacji, wymykania się technologii spod kontroli oraz niszczenia więzi międzyludzkich.

Dr Katarzyna Frukacz (Uniwersytet Śląski w Katowicach) pokazała transmedialne praktyki wokół reportaży Mariusza Szczygła. Zaprezentowane przykłady odnosiły się do multiplikacji platform medialnych, narracyjnej progresywności

i aktywizacji odbiorców poprzez rozwijanie wybranych motywów reportażowych poza książką. Medialne rozszerzenia projektów wydawniczych stają się standardem w polu promocji literatury. Powstaje reportaż transmedialny, coraz mniej klarowny pod względem genologicznym.

Lic. Natalia Orzech (Uniwersytet Jagielloński) interesująco opowiadała o problematyce terminologii dodatku książkowego i książki uzupełniającej, a prof. dr hab. Agnieszka Ogonowska (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) przyglądała się relacjom pomiędzy procesami wytwarzania tekstów literackich a ich recepcją w konkretnych środowiskach czytelniczych. Jako narzędzie analizy wykorzystano teorię Pierre'a Bourdieu, która – zdaniem badaczki – pozwala potraktować książkę jako obiekt kulturowy, a nie tylko jako nośnik narracji (jak w przypadku literatury konceptualnej).

Analiza filmu pojawiła się w wystąpieniu mgr Weroniki Korzenieckiej (Uniwersytet Jagielloński) poświęconym książce *Gomorra* Roberta Saviana, jej filmowym adaptacjom, a także innym formom przekazów transmedialnych: narracji *fan fiction*, komiksów, rysunków i ilustracji, piosenek, stron internetowych, gier sieciowych i planszowych, sztuk teatralnych itp.

Z kolei dr Jakub Kosek (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) w referacie pozostającym w paradygmacie popular music studies dokonał omówienia działalności amerykańskiego zespołu muzycznego Hollywood Vampires. W twórczości formacji warto dostrzec multigatunkowe operowanie różnorodnymi stylistykami, pozostającymi jednak w obrębie „pregatunku”, jakim jest rock'n'roll, rozmaicie modyfikowany, redefiniowany i reinterpretowany. Aktywność artystyczną i sceniczną grupy można rozpatrywać także jako intermedialną narrację tanatologiczną.

Podsumowanie

Organizowana przez Ośrodek Badań nad Mediami i Katedrę Mediów i Badań Kulturowych Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego konferencja naukowa stanowiła okazję do wymiany wiedzy na temat najnowszych trendów w literaturoznawstwie, naukach o mediach i komunikowaniu. Większość wystąpień łączyła spojrzenie interdyscyplinarne i dążenie do transformacji znanych metodologii na potrzeby eksploatacji nowych, dynamicznie zmieniających się obszarów badawczych. Dziękujemy uczestnikom i uczestniczkom konferencji za ciekawe wystąpienia i zachęcamy do dalszych poszukiwań!

Streszczenie

Sprawozdanie z konferencji *Współczesne strategie, narzędzia i metody badania mediów i literatury*, Kraków, 3–4 grudnia 2019.

Abstract

Conference proceedings – *Współczesne strategie, narzędzia i metody badania mediów i literatury*, Kraków, 3–4 December 2019.